

מספרות המחקר

Zion / ציון, Vol. (תש"ץ), pp. 258-261

Published by: [Historical Society of Israel/](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70040109>

Accessed: 04/12/2011 10:29

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel/ is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion /*.

<http://www.jstor.org>

מספרות המחקר

שני מאפיינים: פתיחות והסתגרות. ברקע הדברים עומדת הנחתו, ש'הסגירות שאפיינה את היהדות האשכנזית עד המאה ה־ט"ז, כבר לא היתה למאפיין הבולט של תרבותם... ושהסתגרות המחודשת של היהדות האשכנזית גם היא תוצאה של המגע הבין־תרבותי. על רקע זה הוא דן בהרחבה באנשי התקופה ובקשרי התרבות (חלק ראשון); בתחומי היצירה הספרותית – ההלכה, פרשנות המקרא, האגדה, המדרש, התפילה והקבלה, המוסר והדרשה, המדעים והשירה (חלק שני); ובתבנית הגותם של חכמי פולין ואשכנז בני התקופה לאור שלושה מרכיבי יסוד – האינטרס המחשבתי, דרך החשיבה והשאיפה להרמוניזאציה. בנספח א' הביא המחבר רשימת פרושים על רש"י מאת חכמי אשכנז ופולין בני המאה ה־ט"ז.

יואב גלבר, מולדת חדשה – עליית יהודי מרכז אירופה וקליטתם, 1933–1948. ירושלים, יד יצחק בן־צבי ומכון ליאון בק, 1990. 647 ע', ביב'ל, מפתחות.

עליית הנאצים לשלטון סימנה מפנה בגורלה של יהדות אירופה, והיא משמשת גם נקודת פתיחה לספר. המחבר סוקר את התגובות הראשונות למפנה, את התארגנות מפעל הסיוע, את הסכם ההעברה ואת התכניות לעלייה. מכאן הוא עובר לתאור העלייה ממרכז אירופה – ממדיה, הרכבה ואופיה (בעלי הון, חלוצים, ילדים ונוער), ולבחינת מדיניות העלייה של מוסדות היישוב והתנועה

דן אהרנסון, הבארות והמושבות, ההתיישבות היהודית בארץ־ישראל בראשיתה, 1882–1890. ירושלים, יד יצחק בן־צבי, 1990. 322 ע', ביב'ל, מפתחות.

'הגורם החשוב ביותר שעמד מאחורי ההתיישבות היהודית בארץ ישראל בראשיתה הוא... הבארות רוטשילד ומערכת הפקידות שהקים והפעיל'. הנחת יסוד זו היא הציר של הספר כולו. החלק הראשון עוסק בתכנית ההתיישבות רוטשילד־נטר, בקשרים עם ראשון לציון, ראש פינה וזכרון יעקב, בקניית קרקעות ובמתן חסות לפתח־תקוה וליסוד־המעלה. החלק השני מתמקד במערכת הפקידות שהקים הבארות – הפקידים המינהליים ומאפייניהם; פקידי המשק – גננים ומומחים טכניים; הפקידים הקהילתיים – רופאים, מחנכים, אנשי דת ושומרים, ונוספים עליהם – יועצים ומפקחים. בחלק השלישי ניתן תאור של מושבות הבארות בשנת 1890: הנוף הפיסי – תשתית, מבנים וכי'; המשק החקלאי – מטעים, גידולי שדה, בעלי חיים; החברה – המתישבים, החינוך, הדת והתרבות.

יעקב אלבוים, פתיחות והסתגרות – היצירה הרוחנית־הספרותית בפולין ובארצות אשכנז בשלהי המאה השש־עשרה. ירושלים, הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, תש"ן. 455 ע', ביב'ל, מפתחות.

המחבר דן בסוגי היצירה הרוחנית העיקריים של יהדות אשכנז במאה ה־ט"ז, בהקשר של

נתן גרוס, תולדות הקולנוע היהודי בפולין, 1910–1950. ירושלים, הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, תש"ן. 160, VIII ע', 16 לוח', ביבל', מפתחות.

החיבור שלפנינו יוצא לאור במסגרת סדרת המחקרים של המרכז לחקר תולדות יהודי פולין ותרבותם באוניברסיטה העברית והוא המחקר המקיף הראשון העוסק בתחום זה. הספר ערוך בסדר כרונולוגי. המבוא פותח בשאלה 'סרט יהודי מה?', ומציג את הרקע התרבותי להתפתחות הקולנוע היהודי בפולין ואת ההיסטוריוגרפיה של חקר הקולנוע בפולין. מכאן עובר המחבר לדון בנושאים האלה: הסרט היהודי בפולין לפני מלחמת העולם הראשונה, הסרט היהודי האילם בפר-לין העצמאית, הסרט היהודי המדבר בשנים 1933–1939, השיבה אל המיסטיקה, סיומו של 'תור הזהב', הסרט היהודי התיעודי והעליל-תי, קווים לאופיו של הסרט היהודי בפולין. השער השני, 'פילמוגרפיה של הסרט היהודי בפולין', מתאר את הפרסומים על הקולנוע היהודי ואת גורל הסרטים.

זאב גריס, ספרות ההנהגות – תולדותיה ומקומה בחיי חסידי ר' ישראל בעל שם-טוב. ירושלים, מוסד ביאליק, תש"ן. 421 ע', מפתחות.

ספרות ההנהגות היא ענף של ספרות המוסר היהודית. היא פרוחה בעיקר במאה ה'יח', עם ירידת השבתאות, שהביאה להדפסה שיטתית של ספרות תיקונים לוריאות, ועם עליית החסידות, שרב חלקה בסוג ספרותי זה. בשער הראשון המחבר מתאר בפרוט רב את סוגי ספרות ההנהגות: צוואות, קיצורי ספרי

הצינתי. המחקר ממשיך ו'מלווה' את העולים בחבלי קליטתם הראשונים: בעיות שיכון, תעסוקה, שרותים סוציאליים, תרבות וחבר-רה. בפרקים ה-ח מתאר המחבר את השתלבו-תה של עלייה ייחודית זו במרקם הרחב של החברה היהודית הארץ ישראלית – קליטתם במושבות ובקיבוצים, תרומתם להתפתחות המשק, החברה והתרבות, ומעורבותם בחיים הפוליטיים.

אנרי באטיסט גרגואר, מסה על התחייה הפי-סית, המוסרית והמדינית של היהודים. ירוש-לים, מרכז דינור, האוניברסיטה העברית, תש"ן. 192 ע'.

חיבור זה מתפרסם במסגרת הסדרה קונטר-סים – מקורות ומחקרים, ומופיע במלאת מאתיים שנה למהפכה הצרפתית; תרגמה לאה זגגי וערך והקדים מבוא ירחמיאל כהן. את החיבור כתב בשנת 1787 האב גרגואר, שנודע כאחד הלוחמים למען שוויון זכויות ליהודי צרפת בתקופת המהפכה, והוא משמש מקור חשוב להבנת מקצת התהליכים שעברו עליהם בתקופה זו. גרגואר כתב את חיבורו במסגרת תחרות חיבורים מטעם האקדמיה של מץ, בנושא: 'האם יש דרכים להפוך את היהודים לאנשים מועילים ומאושרים יותר בצרפת?' החיבור זכה בפרס (יחד עם חיבורי-הם של אנטואן טיירי וזלקינד הורביץ). גרגואר מאמץ בו את ההנחה, שהיהודים מסוגלים להועיל יותר למדינה אם יתייחסו אליהם בהגינות, וכן אם הם ישנו את הרגלי-הם, בעיקר בעזרת השלטונות. על פי הנחתו, באמצעות תהליך חינוכי ישתלבו היהודים, תוך דור או שניים, בחברה הצרפתית, וישתחררו מן המסורות המיוחדות אותם.

פרקים בתולדות המסחר בארץ-ישראל – קובץ מחקרים. ערכו ב"ז קדר, טרודה דותן, ש' ספראי. ירושלים, יד יצחק בן-צבי והחברה לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה, 1990. 337 ע'.

בקובץ מחקרים זה ריכוז העורכים, בשלושה שערים, מאמרים הבוחנים מהבטים שונים את המסחר בארץ ישראל לתקופותיו. בשער הראשון: מתקופת הברונזה הקדומה ועד שלהי בית ראשון – דיונים בסחר האשורי ובסחר הימי והבינלאומי תחת שלטון אשור. בשער השני: מראשית ימי הבית השני ועד סוף התקופה הביזנטית – מאמרים על סחר הפנים וסחר החוץ, המסים על הסחר, מערכת הדרכים ושיטות המשקל. השער השלישי עוסק בתקופה שמהכיבוש הערבי ועד שלהי השלטון העות'מאני, ונידונים בו כלי החרס כעדות למסחר, ייצוא מצרכי מזון ואמצעי לחימה מממלכת סיציליה לממלכת ירושלים, הסחר בתקופה העות'מאנית ומעמדן של ערי החוף במאה הי"ט.

Jonathan I. Israel, *Empires and Entrepots, The Dutch, The Spanish Monarchy and the Jews, 1585–1713*. London, The Hambleton Press, 1990. 457 p., index

המאבק שניטש במאה הי"ז בין שתי האימפריות הימיות, ההולנדית והספרדית, על השליטה במסחר הימי, עומד במוקד הדיון בספר זה. הייחוד שבמאבק זה הוא, לדברי המחבר, שבעוד שהאימפריה הספרדית פועלת במתכונת המקובלת על האימפריות עד אותו זמן, הרי שהאימפריה ההולנדית מסמלת

מוסר, הנהגות קבליות ותיקונים, סגולות ורפואות, ספרי הנהגות לנשים, למיילדות, למוהלים ולשוחטים. השער השני עוסק בהבטים המיוחדים של ספרות הנהגות בעולמה של החסידות – השפעת המגיד ממזריטש ויצוואת הריב"ש' על מקורותיה הרעיוניים והספרותיים, ספרות הנהגות הברסלבית וקונטרס הנהגות נעלם לר' נחמן. בפרק האחרון בוחן המחבר הנהגות לעומת תורות אצל ר' נחמן מברסלב.

שמואל ורסס, מנגמות וצורות בספרות ההשכלה. ירושלים, הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, תש"ן. 425 ע', מפתחות.

בספר שלפנינו כינס המחבר מאמרים שהתפרסמו בעבר, בשלושה שערים: תכנים ומגמות, צורות ספרותיות וגלגוליהן, מקורות ומחקרים בספרות ההשכלה. השער הראשון מוקדש בעיקרו למערכת היחסים שבין ספרות ההשכלה לבין שני זרמים רעיוניים-חברתיים בעולמה של יהדות התקופה – החסידות וחכמת ישראל. בשער השני לוקטו מאמרים העוסקים במגוון הרחב של הצורות הספרותיות בספרות ההשכלה – הפרוזה, הסאטירה, המקאמה, האוטוביוגרפיה, האגרות והרומן. שני המאמרים הראשונים בשער השלישי מתחקים אחר מקורותיהם של החיבור האבוד 'מחכימת פתי' ושל איגרת יעקב שמואל ביק אל טוביה פדר. המאמר המסכם, 'על מחקר ספרות ההשכלה בימינו', הוא, כדברי המחבר, 'נסיון לעריכת מאזן כולל של הישגי המחקר של ספרות ההשכלה בזמננו... שיש בו גם משום נקודת אחיזה אינפורמטיבית לחוקר ולמעריך'.

Yosef Kaplan, *From Christianity to Judaism*, New York, Oxford University Press, 1989. 531 p., bibl., index

מהדורה חדשה ומעודכנת, בתרגום לאנגלית, לסיפור חייו של יצחק אורוביו דייקסטרו, הרופא והוגה הדעות בן המאה הי"ז, שגדל כאנוס בחצי האי האיברי ושב ליהדות בהוֹלנד. דמותו של דייקסטרו משמשת למחבר נקודת מוצא לדיון בעולמם התברתי, התרבותי והציבורי של האנוסים ששבו ליהדות, תוך תאור מקורות היניקה הרוחנית והיחס בין מוקדי ההזדהות השונים בקהילת הספרדים באמסטרדם.

מפנה. היא החלה לפעול באורח גלובלי מובהק, בשילוב של פעילות מסחרית ופוליטית הן בים והן ביבשה. פרקי הספר סוקרים התפתחות מעניינת זו בהבט רחב – פוליטי, כלכלי, חוקי וחברתי, מהמזרח התיכון דרך אירופה ועד מכסיקו. במכלול היחסים בין הכוחות הפועלים בולטים מספר אנשים, דרך משל, גבריאל דה־רוי, מנואל לופז פריירה ודוארטה גונס, שהקריירה הפוליטית והכלכלית שלהם עוצבה על פי אופיו המיוחד של מאבק זה. בשני הפרקים האחרונים סוקר המחבר את מערכות היחסים בין הקהילה הספרדית בהולנד והאימפריות הנאבקות זו בזו.